

Tarihte ve Bugünkü Anayasamız

Prof M. Tayyib GÖKBİLGİN

Bu seneki Anayasa ve Hürriyet Bayramı vesilesiyle radyoda tertiplenen yuvarlak masa toplantısında bahis konusu ettiğimiz Anayasa hareketlerini tarihi gelişme seyri içinde özetlemeye çalışmış ve konuyu başlangıçtan ele alarak Osmanlı İmparatorluğunun, özgürlük ve demokrasi ilkelerine tabiatıyla hiç yer verilmemiş olmakla beraber, devrin zihniyetine, şartlarına ve icaplarına uygun düşen, anayasa sorunlarına değinmiştik. Bilindiği gibi, Osmanlı Devleti anayasası, bir yandan, devletin teokratik bir niteliğe sahip bulunması sebebiyle şeriate dayanan, diğer yandan da, en eski Türk törelerinden, örf ve adetlerinden devam edip gelen hukuk müesseselerine bağlanan iki kökte kaynaklarını bulmakta idi. Her siyasi toplulukta hakim ve mer'î olan temel kanunlar, yazılı olsun veya olmasın, bir devlet hüviyetini taşıyan o toplumun anayasası mesabesinde sayılacağı cihetle, Osmanlı Devletinde, ne derecede mutlak iktidarı temsil etse bile, hükümdardan en aciz kişiye kadar herkesin hak ve menfaatlerini, belli ölçülere göre, tayin ve tesbit eden bir ana hukuk düzeni mevcuttu. Bu düzen içinde sınıflar vardı, yöneticilerin ve yönetilenlerin karşılıklı hak ve mükellefiyetlerini öngören prensipler aslında itiraz ve münakaşa konusu yapılmıyacak ilkelerdi; bunlarda modern kavramlar, yani bugünkü siyasi ve sosyal - ekonomik anlamda fert ve sınıflar için özgürlük ve eşitlik düşünülemezdi. Bir sınıftan diğer sınıf statüsüne geçişte belli kaide ve ölçüler, pek çok güçlükler bulunurdu. Ancak adalet ilkesi birinci şarttı ve bu, yönetimde amaçtı. Zira, bütün Türk - İslam devletlerinde <<adalet mülkün esas ve temelidir >> anlamındaki bir vecize, çok defa nazari kalsa bile herkesin gözönünde bulundurması gerekli bir gerçek idi. Osmanlı padişahlarının, Batıdaki hükümdarların LEX PRİNCİPİS denilen kanunları gibi, zaman zaman, ya doğrudan doğruya ya da vezirler, müftüler ve nişancılar gibi müşavirlerinin telkin ve yardımlarıyla ortaya koydukları anayasa haklarını da kapsayan kanunlar olurdu; fakat bunlarda da şeriat hükümlerine uygunluk aranırdı ve bütün << kavranin-i şer'îye ve örfiye >> adı altındaki bu temel kanunlar Türk toplumunun anayasa hukuk düzenini teşkil ederdi. Bu düzen, devlet ve toplum genellikle dinamizmini ve saflığını koruduğu sürece başarılı oluyor, hem kuvvet ve kudreti temsil ediyor, hem de fertler ve sınıflar arasında cari ve muayyen statülerin hükümleri ve anlayışı çerçevesinde adaleti gerçekleştiriyordu.

İslahat eğilimleri

Zaman ilerledikçe ve şartlar değişir ihtiyaçlar arttıkça bu anayasa düzeni artık toplumu eski niteliğinde ve zindeliğinde tutamıyor, yeni istekler, reformlar ve ileri görüşlere doğru hamle arzuları belirliyordu. İşte. XVII. yüzyıldaki islahat eğilimleri, XVIII. yüzyılda bu istikametteki çabalar, hep bu ileri güçlerin topluma çağdaş yeni bir düzen kazandırma,devlet hayatına ve onun anayasa anlayışına yenilikler getirme gayretleri olarak vasıflandırabilirler. Hükümdarlarda da, iç ve dış güçlüklerin etkisi altında, kendi haklarından ve yetkilerinden bir kısmını diğer güçlere ve organlara devretme, sorumluluklarını azaltma isteği ve anlayışı belirtmiştir. Eskiden beri daima riayet edilmesi örgütlenen << her işte müşavere ediniz >> sloganı şimdi büsbütün değer verilen bir nitelik kazanmıştır. İkinci Mahmud'un bir dış gailenin zorunluğu altında, görevli

olsun veya olmasın, geniş bir ulema ve devlet ricali kadrosu arasından kurduğu bir meşveret meclisine hitaben hattı hümayununda söylediği şu sözler çok dikkate değer: << Herkes hatırına geleni söylesin, kimse hayır ve fayda gördüğü şeyi saklamasın, sonra şöyle lazımdı, böyle gerekti denilmesin.>> Hükümdar bu sözleri ile ,henüz halk ve hatta burjuvazi hariç tutulsa bile, elit bir zümreye karar hakkı tanımakta, adeta halk emeğine doğru bir adım atmakta idi.

Tanzimat

Osmanlı İmparatorluğunun Tanzimata ve ondan sonra Meşrutiyete kadar anayasa hukukuna tesir eden, daha doğrusu anayasa haklarının anlayışında, yorumlanmasında ve uygulanmasında güçlülere sebep olan faktör, teb'anın her bakımdan gayri mütecanis bulunması ve teb'a ile hükümdar ve yönetici kadro arasında güven hislerinin azalması olmuştu. Bu eksikliği gidermek ihtiyacı iledir ki, Tanzimat Fermanı doğmuştur ve Osmanlı toplum hayatında, reformlara bir mukaddime olmak üzere bu anayasa düzeni meydana getirilmiştir. Amaç, II. Abdülhamid'in Kanunuesasiyeyi ilan eden hattı hümayunun da belirttiğine göre, yurdun ve milletin, o zamana kadar ihmal edilen veya hakkıyla istifade olunamıyan, çeşitli sınıfları uygarlık yolunda birlik ve beraberlik içinde, birbirlerine yardımcı olarak, ileri ve yüksek bir seviyeye ulaştırmaktı. Bu hükümdar da, samimi olmasa bile, tek bir ferdin ya da küçük bir zümrenin müstebitce tahakkümünden doğacak hataları ve yolsuzlukları ortadan kaldırmak gayesiyle bu yeni anayasa düzenini getirdiğini belirtmekte, Tanzimat Fermanı sırasında o günkü şartlar ve imkanlar müsait olsaydı Kanunuesasi hükümlerinin daha o zaman, babası Abdülmecid tarafından tesis ve icra edilmiş olacağını ilave etmektedir. Gerçekten, zamanın değişmesi ile ahkâmın da değişeceği toplumda her zaman, nazari de olsa, kabul edilmekte idi. Ancak, II. Abdülhamid, o günkü anayasayı <<mülk ve milletin bugünkü kabiliyet ve ihtiyaçlarına mutabık>> diye kendi tasarladığı şekle bağlamak suretiyle bir açık kapı da bırakıyordu ve bunu 113. madde ile sağlayarak gerçek anayasa kahramanı olan Mithat Paşayı ilk fırsatta memleketten nefyettiriyor, fert özgürlüğünü ve buna bağlı olan siyasi ve sosyal hakları bütün icapları ile tanımak istemekteki samimiyetsizliğini gösteriyordu. Gerçi o, bu hattı hümayununda, yurttaşların medeni bir topluma layık olan, hürriyet, adalet ve müsavat nimetleri olarak tanımlanan hak ve menfaatlerden istisnasız istifade edeceklerini temin ediyordu ki, bunu, bugünkü anlamda sosyal ve ekonomik haklara da teşmil etmek mümkündür. Fakat, onun daha sonraki düşüncesi ve icraatı tamamen bu söylediklerine aykırı bir şekilde tecelli etmişti.

Tabii sonuç

- Bugün bu tarihi gelişmelerden sonra, bugünkü 1961 Anayasamızı metni ve ruhu ile ele alırsak, çağdaş anlayışa, Türk toplumunun şimdi içinde bulunduğu şartlara ve ihtiyaçlarına uygun, problemlerini çözümlenmeye muktedir, sosyal ve ekonomik kalkınmasını ve yükselmesini hedef tutan bir nitelikte, 27 Mayıs hareketinin tabii bir sonucu olduğunu görürüz. Türk devrim hareketi, Atatürk ilkelerinin ve devrimizin demokrasi sosyal ve ekonomik ihtiyaç ve temayüllerinin gerçekleştirilmesi yolunda, bu anayasa ile asıl amacına ulaşmış ve müsbet bir çok imkanlara kavuşmuş sayılabilir, ileri güçlerin milleti yükseltme ve yurdu kalkındırma hamlelerine en güvenilir bir istinat noktası vasfındadır Bu bakımdan bu anayasayı, sadece, statukocuların ve muhafazakarların anlayış ve metotlarına uygun ve yararlı kabul etmek ,onların

lehlerine yorumlamak, öyle sanırız ki, yurdu ve ulusu demokratik yoldan, fakat dikta rejimlerine sapmadan, bütün uygarlık dünyanın muteber saydığı sosyalist metotlarla kalkındırmayı düşünenler saf dışı tutmak ve onlara gözdağı vermek suretiyle polemik yapmak tarihi gelişmeye, Atatürk devrimlerine sırt çevirmek ve yurt gerçekleri ile bağdaşmaz bir durum yaratmak demek olur ve böyle bir telakkiye sahip sayın kişiler türk aydınları ve ileri güçler nezdinde asla tavsip görmezler. Gerçek demokrasiye ve halk hükümranlılığına inananlar, halkın bu arada emekçi sınıfın bugünkü sosyal ve ekonomik düzensizlikleri, adaletsizlikleri gidermek için ortaya koyacağı ve sunacağı demokratik düşüncelere karşı aleyhte bir tutum gösteremezler. Bu türlü fikirleri, yoksul ve daima ihmal görmüş halkın, işçi ve köylünün, politika alanında, ekonomik haklara ve çıkarlara ağırlık tanıyan ve ortanın solu siyasetini kendisine parola yapan Cumhuriyet Halk Partisi, ya da doğrudan doğruya demokratik sosyalist bir nitelik taşıyan Türkiye İşçi Partisi vasıtasıyla savunması ve yönetime bizzat iştirak etmesi, 1961 anayasasının metnine ve ruhuna, aynı zamanda bir devrim tarihçisi olarak, eminiz ki, tamamen uygundur ve arzu edilen de bu olmalıdır. Bugünkü anayasamızın sosyalizme kapalı olduğunu ilaç eden zihniyet, anayasa profesörlerinin de beirttiği gibi, hukuk anlayışına aykırı bir davranış olsa gerekir veya bir zühulde bulunulmuştur. Bu görüşü, 27 Mayıs ruhunu taşıyan zinde, ileri ve aydın güçlerin paylaşmıyacağı muhakkaktır. Vukubulan yanlışlığın er geç düzeltilmesi cihetine gidileceğini de biz ümit ve temenni etmek isteriz. Ancak , mutlu bir günümüzde gereksiz bir şekil de söylenmiş böyle bir sözden baz tutucu ve çıkarıcı çevrelerce faydalanılmak istenmesi ve bunu bir mesnet yaparak aydın ve ileri güçlere karşı daha ağır suçlamalara yeltenme hareketleri, üzerinde durulacak ve üzüntü yaratacak bir davranış olacaktır. Tarihimizde Üçüncü Selim ve Abdülmecid gibi toplumun ilerisinde yürüyen aydın ve terakki fikrine sahip devlet başkanlarını, Cumhuriyetin kurucusu Atatürk'ün düşünce ve hareketlerinin gerçek anlamını hatırladığımız zaman bugünkü durumun acı ve hazin tecellisinin bizi kötümserliğe düşürdüğünü de itiraf etmek isteriz. _____